

Preek Hooglandse kerk zondag 10 november 2019

Lieve mensen,

Het boek Jona behoort tot mijn favorieten. Misschien wel vooral omdat de profeet Jona zo tot de verbeelding spreekt.

Jona is een dwarse profeet, die lak heeft aan zijn missie. Hij deserteert, zoekt de andere kant van de wereld op om zijn opdrachtgever te ontlopen.

Het boek heeft ook iets vermakelijks. Als mensen zeggen dat de bijbel geen humor kent, moeten u ze het boek Jona maar eens laten lezen.

Geen flauwe grappen maar een onwillige profeet die geen zin heeft in zijn opdracht. Waarom hij er geen trek in heeft, weten we aanvankelijk niet.

Het is ook een ontroerend verhaal waarin de verteller niet aarzelt schromelijk te overdrijven.

Jona doet dat ook herhaaldelijk.

Hij wil liever dood dan gehoor geven aan de opdracht.

Hij is extreem woedend als Nineve niet wordt verwoest, en verwijt de Eeuwige dat Hij weekhartig is.

Het meest bizar is nog wel, dat Nineve die grote goddeloze stad zich na een donderpreek van Jona zich massaal bekeert. Dat hebben de profeten van Israël nog nooit beleefd. Nineve doet wat Jeruzalem van de ondergang had kunnen redden.

Het is goed ons te realiseren dat het boek Jona geen historisch verhaal is, het is eerder een spiegelverhaal verzonnen door een dappere schrijver met veel fantasie. Het is een verhaal dat ons – en niet alleen Jona – een spiegel voorhoudt. Een parabel misschien wel.

Het boek Jona is geschreven vermoedelijk twee eeuwen na de verwoesting van Nineve. Kennelijk leek het de schrijver een goed idee om Nineve als stad uit te kiezen, en niet Babel, of Jeruzalem.

We begrijpen het verhaal pas goed als we bedenken dat Nineve in het OT symbool staat voor dood en verderf. Het was het machtscentrum in de oudheid. Verreweg de grootste stad in die tijd. Geen driedagreizen, dat is een overdrijving van de schrijver.

Verschillende profeten van Israël hebben de ondergang van Nineve aangekondigd. Het boek Nahum bevat ondergangspredicties over Nineve. Nahum zegt onder meer:

Wee de bloedstad, een en al leugen,
Vol oorlogsbuit, het roven houdt niet op.

Nineve was het centrum van het assyrische rijk. Indrukwekkend de oorlogsmachinerie, een grote tempel voor de godin Ishtar, de godin van liefde en oorlog. Vanuit die stad werd Israël veroverd, deportaties uitgevoerd, mensen als vee afgevoerd.

Niets nieuws onder de zon.

In het jaar 612 wordt Nineve verwoest.

Nineve ligt in het huidige Irak, waar nu de stad Mosul ligt, op de oostelijke oever van de Tigris. Midden in Koerdisch gebied. Gisteren zag ik nog in een flits een deel van de stadsmuur dat weer door IS is verwoest.

Alsof er in al die duizenden jaren niets is veranderd.

Jona heeft er geen trek in om naar Nineve af te reizen. Hij heeft geen boodschap aan die stad. Hij verafschuwt deze stad, het vervloekt de stad en haar bewoners. Want hij weet dat de Eeuwige weliswaar dreigt de stad te verwoesten, maar als het puntje bij paaltje komt dat hij het niet.

Dan is hij nog liever dood, wil hij liever dood in een greppel gevonden worden.

We begrijpen het boek Jona pas, als we begrijpen waarom Jona hier feestelijk voor bedankt. Zijn woede is invoelbaar en herkenbaar. Jona is geen simpele dienstweigeraar. Hij komt in verzet tegen zijn God die altijd weer mensen een kans geeft.

Nineve verdient het met de grond te worden gelijkgemaakt.

Vanmorgen gaat het in deze dienst om compassie. Want 10 jaar geleden is de charter of compassion door religieuze leiders ondertekend. Ze hoopten dat mensen tot elkaar zouden komen als ze zagen wat hun religieuze tradities met elkaar verbindt: compassie. De roep om mededogen zit in alle grote religies.

Maar het tonen van compassie is geenszins een gemakkelijke opgave. Het is altijd ongemakkelijk. Het vraagt namelijk het uiterste van ons. Want compassie toon je iemand die jou pijn heeft gedaan. Jona kan geen compassie tonen, geen begrip voor het brute geweld van het assyrische rijk. Hij kan het niet, hij wil er niet aan, en werpt dat de eeuwige ook voor de voeten. Ik wist het wel, zegt hij. Ik wist wel weer waar het bij U op uitdraait.

Compassie is ongemakkelijk, het is de weg die ons tegenstaat.

Waar het concreet wordt doet het ook pijn.

Nineve ligt midden het gebied waar IS aan de macht was.

Hoe actueel kan het zijn?

Nu speelt in Nederland, maar ook in andere westerse landen de vraag, of IS-strijders, mannen, vrouwen of kinderen teruggehaald moeten worden.

Het lijkt ver van ons bed, maar het gaat hier over de vraag of wij hier compassie moeten tonen?

Ik heb het in de politieke discussies gemist.

Daarin gaat het over veiligheid, over de vraag of mensen die gruwelijke misdaden hebben begaan, het wel verdienen in Nederland berecht te worden.

Ik besef, nu ik hier sta, dat hierover zeer verschillend wordt gedacht. Maar vanmorgen ligt de vraag levensgroot voor ons.

Hoe zit het met de compassie?

Dat heeft niets te maken met het toedekken of goedpraten van alle geweld, het gaat om menselijkheid. Het gaat om mensen die misschien willens en wetens in dit onheil zijn gestapt, of er nu vol berouw op terugzien. Het gaat om kinderen die in dit avontuur zijn meegesleept. Om vrouwen die verscheurd zijn, tussen hun familie thuis en een vreemd gewelddadig land.

Natuurlijk moeten mensen worden berecht. Maar verdienen die mensen niet een eerlijk proces, naar onze maatstaven. Denkt u zich eens in, dat het ook uw kinderen of kleinkinderen hadden kunnen zijn.

Daarover gaat het bij compassie. Mededogen met mensen die bloed aan hun handen hebben, iets begrijpen van hun waanbeelden, hun opportunisme, hun dwaasheid en extreme denkbeelden.

Opvallend is, dat de Eeuwige de Ninevieten enigszins ont-schuldigt. De bewoners kennen immers het verschil tussen hun rechter- of hun linkerhand niet. Ze weten niet eens wat goed en kwaad is.

Toen ik nadacht over compassie ging ik beseffen, dat compassie ons met onszelf confronteert. Dat wordt uitgebeeld door het grappige verhaal van de wonderboom. Die in één dag groeit en in één nacht verdort.

Jona is razend over het lot van de wonderboom want die verschafte hem koelte en schaduw. Hij kon ontspannen wachten op de ondergang van Nineve.

De Eeuwige confronteert Jona met zijn eigen woede, zijn onredelijkheid. Met het inconsequente van zijn eigen gedrag. Boos over een boompje van één dag maar niet over Nineve, over de mensen en de dieren. Ontroerend: mens en dier! Al wat leeft. De hele wereld.

Het is indrukwekkend dat de schrijver van het boek Jona een nieuwe wereldwijde theologie ontvouwt. Er gelden niet regels voor hier in Palestina en elders. Er is één God, die de naam is voor mededogen, voor een nieuwe weg, al is het maar een kier. Mogen we mensen in zijn Naam afschrijven?

Sterker nog, dat is het bizarre van het boek Jona, de ninevieten zijn ons ten voorbeeld. Na een slechte donderpreek van Jona hullen ze zich in boeteklederen. Het onmogelijk lijkt mogelijk

Het boek Jona houdt ons de spiegel voor, zijn we wraakzuchtig, vinden we dat de Eeuwige ons recht moet doen. Of stellen we ons de vraag, die het boek Jona ons levensgroot voorhoudt: zijn we bereid om opnieuw te beginnen, geloven in het onmogelijke. Ook wij immers leven van God mededogen. Het boek Jona eindigt met een vraag. Heel bijzonder.

Weer een ander verhaal, maar hetzelfde beeld. Jezus' intocht in Jeruzalem.

Het lijkt op een inname, quasi triomfantelijk, maar het verdriet en de verscheurdheid zijn van zijn gezicht af te lezen is. Verdriet om een stad die in puin zal vallen.

Omdat Jeruzalem niet naar de stemmen van profeten heeft geluisterd.

Jezus toont compassie met die stad, met haar inwoners, de kinderen van de stad.

Hij maakt de compassie zichtbaar, een wenende koning, innerlijk verscheurd uit de liefde voor mensen.

Wij worden geroepen die weg te gaan.

Niet alleen in navolging van Jezus, maar omdat de Naam van de Eeuwige dit vraagt. De Eeuwige toont mededogen met Nineve, maar Hij vraagt dat ook van Jona, en daarom ook van ons.

In de Naam van de Vader en de Zoon, en de heilige Geest .amen